

Bogdan MURGESCU¹

Facultatea de Istorie, Universitatea din București

STUDIILE UNIVERSITARE ȘI MOBILITATEA SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA 1919-2020 – O AGENDĂ DE CERCETARE

Deși în istoriografia occidentală au înflorit începând din anii 1960 (Kaelble 2001: 19), studiile referitoare la mobilitatea socială reprezintă un domeniu puțin cercetat până acum în istoriografia română. Desigur, referințele la diverse aspecte ale mobilității sociale nu lipsesc, dar acestea sunt rareori analizate sistematic. Este poate simptomatic faptul că o căutare electronică în textul unei recente sinteze de istorie socială a României (Zamfir 2019) a identificat trei utilizări ale termenului „mobilitate”, dintre care două cu referințe la migrația transfrontalieră din perioada recentă, iar una ca trimitere la un studiu din 1989 despre România interbelică (Larionescu, Tănăsescu 1989). Pentru perioada comunistă, problema impactului regimului asupra stratificării și mobilității sociale a fost pusă în termeni tranșanți de către Daniel Barbu, care a argumentat că ponderea numerică a celor care au avut de suferit direct din cauza regimului comunist a fost de câteva ori mai mică decât cea a celor care au beneficiat material și/sau simbolic de pe urma acestuia „prin generalizarea metodelor de lucru moderne, prin migrația masivă a populației dinspre rural spre urban, prin constituirea unei elite tehnice dominante, prin întărirea rolului de protector al statului” (Barbu 1999: 88); dincolo de această argumentare generală și cu însemnătate polemică în economia generală a cărții sale, nici Daniel Barbu nu a insistat pe studii specifice referitoare la mobilitatea socială ascendentă din timpul regimului comunist, iar cercetările care sunt relevante pentru mobilitatea descendentă a unora dintre membrii fostelor elite pre-comuniste au fost efectuate mai degrabă sub semnul reconstituirii formelor represiunii comuniste decât sub cel al analizei sociologice a mobilității sociale.

În acest volum nu ne propunem să realizăm o cercetare exhaustivă asupra mobilității sociale din România contemporană. Dat fiind stadiul cunoașterii, un asemenea demers nici nu ar fi realist. Ne propunem însă să reunim preocuparea pentru analiza mobilității sociale cu rezultate ale unor cercetări referitoare la accesul la studii universitare și, totodată, să indicăm unele direcții care să fie aprofundate în viitor.

---

¹ Profesor, Facultatea de Istorie, Universitatea din București & președinte de onoare, Societatea de Științe Istorice din România, bogdan.murgescu@istorie.unibuc.ro.

Analiza noastră pornește de la premisa că în România, la fel ca în alte țări, studiile universitare au reprezentat un factor care a favorizat mobilitatea socială ascendentă a absolvenților (o discuție nuanțată poate fi găsită la Teichler 2011); în oglindă, incapacitatea acumulării de capital educațional a reprezentat un risc major de mobilitate descendentă pentru tinerii care nu reușeau să intre la facultate sau nu izbuteau să finalizeze cu succes studiile universitare și care nu puteau compensa această carență prin alte forme de capital (capital economic, capital social etc.).

Față de aceste afirmații generale se cuvine să introducem două nuanțări.

Prima dintre acestea privește faptul că accesul la studii universitare, chiar și în condițiile în care este aparent meritocratic, depinzând fie de concursuri de admitere, fie de rezultatele de la nivelul anterior de învățământ, nu se realizează printr-un sistem care să asigure egalitatea de șanse a tuturor candidaților. Așa cum au arătat studiile referitoare la diverse societăți occidentale, accesul la studii universitare depinde masiv de mediul familial din care provin tinerii, de capitalul economic și cultural al familiilor acestora, precum și de mediul social și de calitatea școlilor primare și secundare pe care le-au urmat. Concluzia este că deseori performanța educațională contribuie de fapt la reproducerea transgenerațională a ierarhiilor sociale pre-existente (Bourdieu, Passeron 1964; Bourdieu, Passeron 1970; OECD 2018).

A doua nuanțare privește faptul că în România, la fel ca în alte țări, impactul capitalului educațional reprezentat de diplomele de studii superioare a variat în funcție de ponderea deținătorilor lor în societate, sau în cohorta demografică relevantă, ca și de măsura în care accesul la anumite ocupații și/sau funcții în diverse profesii era condiționat sau nu de deținerea acestor diplome. Mai concret spus, valoarea unei diplome de învățământ superior depinde de raritatea/abundența respectivei diplome în societate, precum și de drepturile pe care ea le conferă. Din acest punct de vedere, contează desigur dacă numărul celor care accesau studiile universitare era de 1-2% dintre membrii unei generații, 30%, 50% sau mai mult, ceea ce i-a făcut pe unii analiști să scrie despre „supraproducția de diplome” (Turchin 2023: 84-89); totodată, contează și numărul concret al deținătorilor de diplomă de un anumit fel, ca și măsura în care respectiva diplomă era sau este o condiție obligatorie pentru exercitarea anumitor profesii sau pentru ocuparea anumitor funcții.

Atunci când trecem la analiza concret-istorică, trebuie să observăm faptul că în România interbelică numărul studenților și al absolvenților de studii superioare raportat la populația totală a țării, deși a crescut comparativ cu situația de dinainte de Primul Război Mondial, a rămas modest. Astfel, la recensământul din 1930 au fost consemnați 91.139 absolvenți studii universitare (1,1% din populație), la care mai putem adăuga 42.543 absolvenți categorisiți „alte școli superioare” (0,5%) (Sdrobiș 2015: 128). O cercetare statistică ce raportează numărul studenților la populația totală consemnează pentru anul 1938 valoarea de 1,3 studenți/1000 locuitori, ceea ce plasa România împreună cu Bulgaria și Ungaria pe locurile 14-16 dintre 20 de state europene (Dobre 1996: 278). În ceea ce privește oportunitățile de mobilitate socială

ascendentă deschise de studiile universitare, acestea au fost reale și pot fi documentate cu un număr relativ mare de trasee biografice, dar se cuvine să observăm, totodată, că societatea și economia României interbelice au oferit doar un număr relativ mic de poziții în care să fie integrați absolvenții de studii universitare, iar în anii 1930 s-a discutat enorm despre șomajul intelectual și s-au aplicat măsuri care au limitat numărul studenților (Sdrobiș 2015: 132-185). Studiul lui Dragoș Sdrobiș din acest volum explorează una dintre nișele generate de dezvoltarea industriei pentru absolvenții de studii superioare tehnice, iar alte cercetări în curs se focalizează asupra deschiderilor de carieră pentru femeile care urmau studii universitare în alte țări (Stan 2024) și asupra modului în care literatura a integrat problematica mobilității sociale ascendente prin studii universitare.

Regimul comunist a implementat un plan de inginerie socială, care viza restructurarea societății și o masivă schimbare la nivelul elitelor. În cele ce urmează nu ne vom referi la componenta represivă, prevalentă la finele anilor 1940 și în anii 1950, și care la nivelul universităților a cuprins masive epurări ale corpului profesoral. Se cuvine însă să remarcăm faptul că regimul comunist a restructurat încă din 1948 rețeaua instituțiilor de învățământ superior și a promovat în cadrul universităților un număr important de persoane noi, dintre care multe nu corespundeau ca standarde academice. Mai important pentru discuția noastră este faptul că a fost mărit numărul de locuri de studii, mai ales în domeniile ingineresti, și au fost implementate măsuri pro-active vizând admiterea prioritară la studii universitare a tinerilor „cu origine sănătoasă”, proveniți din familii de muncitori și/sau țărani, fiind totodată aplicate restricții pentru descendenții vechilor elite (Cazan, Pașca 2013). Aceste politici discriminatorii au fost treptat abandonate în favoarea unei admiteri bazate pe concurs unic la fiecare universitate și specialitate. Se cuvine remarcat faptul că această evoluție nu a fost specifică doar României, ci s-a aplicat și în Uniunea Sovietică încă din anii 1930, și în celelalte state socialiste din Europa central-răsăriteană la finele anilor 1950 sau la începutul anilor 1960 (Fitzpatrick 1979; Ganzeboom, Nieuwbeerta 1999). Expansiunea cantitativă a sistemului de învățământ superior a fost semnificativă mai ales în anii 1960 și a continuat pentru domeniile ingineresti și în anii 1970, când însă s-a redus numărul de locuri de studii mai întâi pentru domeniile universitar-pedagogice, iar apoi și pentru alte domenii neingineresti; începând cu anul 1981 sistemul universitar a intrat într-o fază de contracție, numărul locurilor de studii alocate centralizat fiind redus la nivel național, astfel încât în 1989 România avea 71 de studenți la 10.000 locuitori; această valoare era de peste 5 ori mai mare decât în 1938, dar plasa România pe ultimul loc dintre țările europene, la numai 35% din media europeană și 43% din media statelor socialiste din Europa (Grigorescu 1993: 221-227). Așa cum au arătat Robert Reisz și Manfred Stock, restrângerea accesului la învățământul superior a fost comună mai multor țări socialiste europene, reflectând reticența regimurilor comuniste față de absolvenții de studii universitare și preferința pentru a direcționa pe tineri spre statutul de muncitori calificați, ceea ce în contextul

lărgirii accesului din majoritatea statelor Europei occidentale a condus la o divergență accentuată între cele două părți ale Europei în ceea ce privește ratele de cuprindere în învățământul superior în anii 1970 și 1980 (Reisz, Stock 2006: 78-82). Chiar și în acest context regional, contracția accesului la studii universitare din România lui Nicolae Ceaușescu a fost un caz extrem, atât la nivelul numărului total al locurilor de studii aprobate în raport cu populația eligibilă pentru studii universitare, cât și în ceea ce privește prevalența locurilor de studii rezervate studiilor ingineresti în raport cu toate celelalte domenii de studii (Sadlak 1990: 60-65). Cercetările din cadrul proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0476 *Planificare economică, învățământ superior și acumularea capitalului uman în România în timpul regimului comunist (1948-1989)*, pe care l-am coordonat în anii 2011-2016 și ale cărui rezultate sunt accesibile online la <https://ephe-ro1948-1989.blogspot.com/p/publicatii.html>, au evidențiat numeroase incoerențe și simptome de voluntarism în alocarea centralizată a locurilor de studii și resurselor pentru învățământul superior, care nu a ținut cont nici de tendințele demografice, nici de nevoile economiei, și nici de aspirațiile și preferințele tinerilor și familiilor lor (un exemplu, dintre multe altele, este analizat în Gheboianu 2014). Preferințele decidenților pentru studiile de subingineri și pentru forma de studii seral în dauna studiilor la zi au fost în clară contradicție cu cele ale candidaților la studii universitare și au condus la scăderea numărului de locuri de studii disponibile pentru alte specializări, cu efecte asupra nivelurilor concurenței la concursurile de admitere și asupra ratei eșecurilor în ceea ce privește accesul la studii universitare (Cazan, Pașca 2014). Desigur, stocul de educație a crescut, România a acumulat la finele regimului comunist (de fapt la recensământul din 1992) un număr de 967.570 absolvenți de învățământ superior (Pașca 2015: 185), dar această valoare reprezenta încă mult sub 5% din populația totală a țării și plasa țara pe unul dintre ultimele locuri din Europa la acest indicator.

Dacă anii 1980 au fost o perioadă de severă contractare pentru învățământul superior, prăbușirea regimului comunist a determinat o amplă reacție față de ceea ce fusese perceput ca nerezonabil și/sau dăunător din politicile impuse anterior (acest paragraf reia idei și uneori chiar formulări din Murgescu 2024). La fel ca celelalte țări din Europa Centrală și de Răsărit, România a cunoscut în primele două decenii care au urmat revoluției din 1989 o impresionantă expansiune, diversificare și transformare a învățământului superior (Biliga-Nisipeanu 2022). În contextul cererii sociale susținute pentru studii universitare, a fost mărit numărul de locuri la universitățile de stat existente și au fost întemeiate instituții universitare noi, unele de stat (Maier 2023), altele private (Gheboianu 2023). Comparativ cu perioada regimului comunist, a scăzut rolul alocării centralizate a locurilor de studii (din 1999 Ministerul Educației a renunțat la alocarea locurilor de studii pe specializări și a lăsat la latitudinea universităților împărțirea cifrei de școlarizare transmisă pașal) și a crescut posibilitatea de a alege a candidaților, pe de o parte prin amplificarea și diversificarea ofertei didactice și pe de altă parte prin posibilitatea de a urma studii universitare cu

taxă, atât la universitățile private, cât și la cele de stat. În acest context, a avut loc o amplă reșezare a ponderilor diverselor domenii fundamentale de studii universitare. A scăzut ponderea studiilor ingineresti, care deși au beneficiat de multe locuri de studii de la buget transmis universităților cu profil tehnic, de multe ori nu au reușit să atragă candidați suficienți pentru ocuparea tuturor acestor locuri de la buget, și care aveau în 2022/2023 (incluzând și studiile agronomice) sub 25% dintre studenții de la programe de licență (față de peste 66% în 1989/1990); a crescut în schimb ponderea tuturor celorlalte domenii fundamentale de studii universitare, și mai ales cea a științelor sociale, care au beneficiat pe de o parte de cererea mare pentru studii juridice și economice și pe de altă parte de deschiderea unor specializări noi (științele politice, sociologia, științele comunicării, științele administrative, științele educației, psihologia etc.), și care au ajuns să reprezinte circa 40% dintre studenții de la programe de licență (Raport 2023: 26).

Cu o întârziere de 2-3 decenii față de majoritatea celorlalte state europene, România s-a angajat și ea pe calea masificării învățământului superior. Având în vedere și extinderea duratei studiilor universitare prin introducerea studiilor aprofundate la mijlocul anilor 1990 și prin adoptarea sistemului Bologna licență-master-doctorat în 2004-2005, numărul total al studenților a crescut de la 164.507 în anul universitar 1989/1990 la 896.258 în 2007/2008. Tendința spre masificare a fost stopată prin efectul combinat al scăderii duratei studiilor de licență, al epuizării cererii reziduale de studii universitare din partea persoanelor care nu reușiseră să fie admise în anii 1980, al reducerii natalității (generațiile ajunse la vârsta de 18 ani după 2008/2009 sunt sensibil mai puțin numeroase decât cele născute înainte de 1990), al abandonului școlar înainte de finalizarea studiilor secundare și al rigorii mai mari a examenului de bacalaureat începând din 2011. S-a intrat astfel într-o fază de contracție cantitativă, care a afectat mult mai puternic universitățile particulare, dintre care unele și-au încetat activitatea din lipsă de studenți, în timp ce universitățile de stat au rezistat mai bine, în principal datorită menținerii la același nivel a numărului de locuri de studii finanțate de la bugetul de stat. Totodată, un număr crescând de absolvenți ai liceului au preferat să-și continue studiile la nivel universitar în străinătate, ceea ce a amplificat suplimentar o cale alternativă față de accesul la învățământ superior prin intermediul universităților din România. În acest context, studentul bun a devenit o resursă rară, iar raportul dintre cerere și ofertă în ceea ce privește admiterea la studii universitare a fost radical schimbat (cu excepția unui număr relativ mic de domenii de studii pentru care cererea încă depășește oferta de locuri de studii).

Per total, ca urmare a masificării din primele două decenii postcomuniste, numărul total al absolvenților de studii superioare a crescut ajungând în 2022 la circa 2,4 milioane de persoane; aceasta însemna 15,1% din populația totală având peste 16 ani; diferențele generaționale sunt semnificative, procentul în grupa de vârstă 25-34 de ani fiind 24,1% față de doar 4.9% la grupa de vârstă peste 75 de ani (Pisică,

Rădoi, Barti 2023: 80-83). Dincolo însă de aceste variații, România este codașa Uniunii Europene în ceea ce privește ponderea în populație a absolvenților de studii universitare (Raport 2023: 10-11).

Informațiile prezentate mai sus se referă cu precădere la accesul la învățământ superior și stocul de absolvenți la nivel național. Cercetările viitoare referitoare la legătura dintre acces și mobilitatea socială ascendentă vor trebui să identifice situațiile pentru care avem informații detaliate pe categorii de studenți/absolvenți sau pornind de la stocul de persoane care au ocupat anumite funcții în instituții reprezentative. Unele dintre izvoarele relevante au fost deja identificate (a se vedea studiul lui Dragoș Sdrobiș din acest volum), altele sunt deja cunoscute, dar abia în curs de valorificare (a se vedea rapoartele și informările despre concursurile de admitere editate în Murgescu, Cazan 2013 și în Cazan, Gheboianu 2015). În prima parte a anilor 1970, Ministerul Educației a colectat date statistice detaliate cu privire la caracteristicile corpului studențesc pe instituții de învățământ superior și specializări; aceste date au fost până acum valorificate punctual (Murgescu, Gheboianu 2015) și analizate sistematic în cadrul tezei de doctorat susținute recent de Ștefan Marius Deaconu (Deaconu 2024), care sperăm să fie publicată sub formă de carte cât mai curând. Foarte interesant (și oarecum singular ca nivel de analiză) este studiul publicat de Ion Diaconu cu privire la rezultatele concursului de admitere din 1982 la Academia de Studii Economice (ASE); aflăm astfel că pe ansamblul ASE au fost înscriși 12.057 de candidați, dintre care au fost admiși 1.923 (15,95%, adică sub 1 din 6). Dintre candidați peste două treimi (67,75%) au fost fete, băieții fiind majoritari doar la specialitatea Economia serviciilor pentru alimentație publică și turism. Doar 37,36% dintre candidați aparțineau cohorței care luase bacalaureatul în anul respectiv în timp ce 18,16% luaseră bacalaureatul în 1981, iar 44,48% promovaseră bacalaureatul cu doi sau mai mulți ani înainte; această structură documentează persistența multor candidați de a da concursul de admitere timp de mai mulți ani, până când eventual reușeau sau se decideau să abandoneze. Deși absolvenții de licee industriale erau grupul cel mai numeros dintre candidați, rata lor de admitere (10%) a fost sensibil mai mică decât cea a candidaților proveniți de la alte categorii de licee și, mai ales, comparativ cu absolvenții liceelor de matematică-fizică (25,44%). Se observă și o discrepanță între candidații proveniți din mediul rural și cei proveniți din mediul urban, cei dintâi reprezentând peste 25% dintre candidații înscriși și doar 12,35% dintre cei admiși. În fine, dar nu în cele din urmă, remarcăm discrepanța dintre notele de la bacalaureat și cele de la concursul de admitere; astfel, deși toți candidații avuseseră note de trecere la bacalaureat și dintre ei 71,83% obținuseră medii de peste 7, la concursul de admitere 73,13% au avut medii sub 5 (Diaconu 1983). Rămâne desigur ca alte studii sectoriale să ofere date comparabile pentru alte instituții de învățământ superior, profiluri sau date în timp. De asemenea, informațiile colectate începând cu anul universitar 2015/2016 în cadrul Registrului Matricol Unic,

în măsura în care vor fi accesibile pentru cercetare, vor permite trecerea analizelor la un nivel de granularitate mai mare.

Izvoarele disponibile tind să ofere informații cu precădere despre cei care au reușit la concursurile de admitere și apoi în viață. Ar fi interesant de știut ce se întâmplă cu cei care au picat de mai multe ori la concursurile de admitere sau care nu au reușit să finalizeze studiile universitare: câți au perseverat, dar și câți și după cât timp au abandonat (au fost zdrobiți de sistem). A găsi informații despre cei care nu au reușit, sau care au cunoscut o mobilitate socială descendentă, este însă destul de dificil; desigur, mulți dintre noi cunoaștem asemenea situații la nivel anecdotic, fie din familie, fie din cercurile de prieteni/colégi de liceu, dar asemenea situații sunt greu de analizat și ar fi imprudent să generalizăm pornind de la cazuri singulare și poate netipice. Totuși, realizarea de microstudii pornind de la asemenea situații ar putea ajuta la constituirea unui lot semnificativ de cazuri individuale, care apoi să ajute la conturarea unor analize pe implicațiile lipsei accesului la învățământul superior. Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere și cazurile de succes social în lipsa studiilor universitare și să analizăm formele de capital (economic sau social) care au compensat carența culturală. În fine, studiile referitoare la dimensiunea de mobilitate socială trebuie să ia în considerare schimbările dintre rolul statului și cel al pieței în determinarea condițiilor de acces la studii universitare; de remarcat faptul că o anumită componentă de piață (manifestată prin concurența la admitere) nu a lipsit nici în timpul în care regimul comunist impusese alocarea centralizată a locurilor de studii, după cum o anumită tendință a statului de a favoriza anumite domenii de studii și/sau instituții de învățământ superior se manifestă chiar și în perioade de liberalizare a accesului la studii universitare.

În cadrul proiectului PN-III-P4-PCE-2021-0981 „Accesul la învățământ superior în România post-comunistă” am prevăzut studii de caz referitoare pe de o parte la populația studentescă dintr-o zonă defavorizată din punct de vedere economic (a se vedea în acest volum contribuțiile lui Marius Deaconu și Alexandru Liță cu privire la Universitatea din Petroșani) și pe de altă parte la accesul la o categorie de studii considerate de elită, cum ar fi medicina (a se vedea o primă componentă a analizei în studiul lui Valentin Maier din acest volum). O zonă încă puțin cercetată sunt atitudinile familiilor cu privire la investiția în studii universitare pentru copiii lor, fie prin înscrierea la universități din țară, fie prin realizarea parțială sau totală a studiilor la universități din străinătate (a se vedea aici contribuțiile Gabrielei Biliga-Nisipeanu și ale lui Răzvan Bădău).

Alte direcții interesante de studiu ar fi, fără pretenția exhaustivității, analiza impactului studiilor universitare asupra raporturilor de gen din societate (de remarcat trecerea graduală de la o majoritate masculină la nivelul corpului studentesc la situația în care fetele sunt majoritare în cele mai multe domenii de studii) sau cea a universităților în calitate de catalizatori ai urbanizării și/sau mobilității geografice. În

cea ce privește ultimul aspect menționat, există deja unele studii referitoare la mobilitatea forțată dinspre orașele mari spre sate și spre urbanul mic prin repartițiile absolvenților din anii 1980 (Rotaru 2014); evident, dincolo de cazul aberant al anilor 1980, pe ansamblul perioadelor interbelică, comunistă și postcomunistă a prevalat rolul universităților în determinarea migrației de la sate și orașe mici spre centrele universitare. Rămâne însă ca studii ulterioare să evidențieze dacă au existat deosebiri regionale din acest punct de vedere, precum și măsura în care acest fenomen a cunoscut evoluții în timp și variații în funcție de specificul diverselor domenii de studii.

Bibliografie

- Barbu, Daniel, 1999, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, București: Nemira.
- Biliga-Nisipeanu, Gabriela, 2022, „Comparative statistics of educational attainment in Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Romania, and Poland (1990-2020)”, *Astra Salvensis. Review of History and Culture*, X, no. 20, 139-156.
- Bourdieu, Pierre, Jean-Claude Passeron, 1964, *Les Héritiers. Les étudiants et la culture*, Paris: Les Éditions de Minuit.
- Bourdieu, Pierre, Jean-Claude Passeron, 1970, *La Reproduction. Éléments d'une théorie du système d'enseignement*, Paris: Les Éditions de Minuit.
- Cazan, Marius, Vlad Pașca, 2013, „Lupta de clasă la porțile facultăților. Politici de promovare socială prin învățământul superior în epoca Gheorghiu-Dej (1948-1965)”, în Lucian Nastasă-Kovács (coord.), *Politici culturale și promovare socială în România secolului XX*, Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Cazan, Marius, Vlad Pașca, 2014, „Concurența la admiterea în învățământul superior românesc în perioada comunistă (1956-1979). Reconstituiri cantitative”, *Studii și articole de istorie*, LXXXI, 244-266.
- Cazan, Marius, Matei Gheboianu (coord.), Valentin Maier, Vlad Pașca, Mirela Rotaru, 2015, *Admiterea în învățământul superior din România între cerere socială și planificare economică. Documente (1969-1989)*, București: Editura Universității din București.
- Deaconu, Ștefan Marius, 2024, *Social Dimension of Higher Education in Romania (1968-1989)*. Teză de doctorat susținută la Școala Doctorală de Istorie, Universitatea din București.
- Diaconu, Ion, 1983, „Aspecte semnificative privind rezultatele concursului de admitere pentru anul universitar 1982/1983 la profilul economic”, *Forum*, XXV, nr. 3, 12-19. Republicat în Marius Cazan (coord.), Matei Gheboianu (coord.), Valentin Maier, Vlad Pașca, Mirela Rotaru, 2015, *Admiterea în învățământul superior din România între cerere socială și planificare economică. Documente (1969-1989)*, București: Editura Universității din București, 354-366.
- Dobre, Gheorghe (coord.), 1996, *Economia României în context european – 1938*, București: Editura Fundației Științifice „Memoria Oeconomica”.
- Fitzpatrick, Sheila, 1979, *Education and social mobility in the Soviet Union, 1921-1934*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Ganzeboom, Harry B.G., Paul Nieuwbeerta, 1999, „Access to education in six Eastern European countries between 1940 and 1985. Results of a cross-national survey”, *Communist and Post-Communist Studies*, 32, 339–357.
- Gheboianu, Matei, 2014, „Policy of Reduction of Study Places in Communist Romania: Case Study of the Academic Year 1982-1983”, *International Review of Social Research*, nr. 4, 97-110.
- Gheboianu, Matei, 2023, „Începutul învățământului superior privat din România”, *Studii și articole de istorie*, XC, 180-192.
- Grigorescu, Constantin (coord.), 1993, *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european, 1989*. București: Editura Expert.
- Kaelble, Hartmut, 2001, „Social Mobility”, în Peter Stearns (ed.), *Encyclopedia of European social history from 1350 to 2000*, vol. III, New York: Charles Scribner's Sons, 19-26.
- Larionescu, Maria, Florian Tănăsescu, 1989, „Structură și mobilitate socială în România interbelică: tradiții sociologice”, în Ion Drăgan, Călin Anastasiu (coord.), *Structura socială a României socialiste: studii*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 303-349.
- Maier, Valentin, 2023, „Evoluția rețelei de instituții de învățământ superior de stat în România postcomunistă”, *Studii și articole de istorie*, XC, 193-215.
- Murgescu, Bogdan, 2024, „Cadrul general al funcționării învățământului superior în România după 1990”, în Ovidiu Bozgan, Bogdan Murgescu (coord.), *Universitatea din București 1864-2024*, București: Editura Universității din București – Bucharest University Press, 381-389.
- Murgescu, Bogdan (coord.), Marius Cazan (coord.), Matei Gheboianu, Valentin Maier, Vlad Pașca, Mirela Rotaru, 2013, *Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învățământul superior din România (1948-1968)*, București: Editura Universității din București.
- Murgescu, Bogdan, Matei Gheboianu, „Studentii Facultății de Istorie-Filozofie ai Universității Babeș-Bolyai în anii 1973-1974”, în Ioan Bolovan, Ovidiu Ghitta (coord.), *Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane, 909-915.
- OECD, 2018, *A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility*, Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264301085-en>.
- Pașca, Vlad, 2015, „Educația în România comunistă: un joc cu sumă nulă? O analiză a stocurilor de educație”, în *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc*, vol. IX, 181-195.
- Pisică, Silvia, Steluța Rădoi, Cornelia Barti, 2023, *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2022*, București: Institutul Național de Statistică.
- Raport, 2023, *Raport privind starea învățământului superior din România 2022-2023*, București: Ministerul Educației (accesibil online la https://www.edu.ro/sites/default/files/_fișiere/Minister/2023/Transparenta/Rapoarte_sistem/Raport-Starea-Invatamantului-superior-2022-2023.pdf).
- Reisz, Robert D., Manfred Stock, „Zwischen Expansion und Kontraktion: Zur Entwicklung der Hochschulbildung in Osteuropa 1950–2000”, *Berliner Journal für Soziologie* 16, no.1: 77-93.
- Rotaru, Mirela, 2014, „Job Assignment of Graduates of the University of Bucharest and Their Integration with the Labor System of the 1980s”, *International Review of Social Research*, nr. 4, 159-168.

- Sadlak, Jan, 1990, *Higher Education in Romania, 1860-1990: Between Academic Mission, Economic Demands and Political Control*, Buffalo: State University of New York at Buffalo.
- Sdrobiș, Dragoș, 2015, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Iași: Polirom.
- Stan, Ana-Maria, 2024, „From Scholarly to Social Emancipation: Reflections Regarding the Academic Peregrination of Romanian Women to Western Universities”, *Journal of Research in Higher Education*, VIII, nr. 1, 53-71 (accesibil online la <https://jrehe.reviste.ubbcluj.ro/index.php/2024-issue-no-1-vol-viii/ana-maria-stan/>).
- Teichler, Ulrich, 2011, „Graduation and Careers”, în Walter Rüegg (ed.), *A history of the university in Europe. Volume IV. Universities since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press, 319-368.
- Turchin, Peter, 2023, *Istoria viitorului. Elite, contraelite și calea spre dezintegrare politică*. București: Litera.
- Zamfir, Cătălin, 2019, *Istoria socială a României*, ediția a II-a, București: Editura Academiei. Volum accesibil online la <https://bibliotecadesociologie.ro/en/download/zamfir-catalin-2019-istoria-sociala-a-romaniei-2-ed-bucuresti-editura-academiei-romane/>.